

2005 YILINDA BANKACILIK SEKTÖRÜ

Özti AKGÜÇ*

I. Bankacılık Sektöründe Genel Görünüm

Kamu sektöründen 2001 yılı ekonomik bunalımdan sonra bankacılık sektörüne doğrudan ve dolaylı biçimde 60.0 milyar YTL dolayında hesaplanan kaynak aktarımı, sektörü yeniden yapılandırma programı, ekonomide büyümenin sürmesi, dünya ekonomisindeki gelişmeler, YTL'nin özellikle USD'ye karşı reel değer kazanması, 2005 yılında da bankacılık sektörünü genelde olumlu yönde etkilemiştir.

2005 yılında bankacılık sektörü, varlık (aktif), kredi ve mevduat artışı olarak GSMH'dan daha hızlı büyümüş; bu gelişme sonucu, bir önceki yıla göre, banka varlıklarının GSMH'ya oranı yüzde 71.4'ten yüzde 81.6'ya, banka kredilerinin GSMH'ya oranı yüzde 24.1'den yüzde 31.6'ya, toplam mevduatın oranı da yüzde 46.0'dan yüzde 52.3'e yükselmiştir. Bu gelişmeye karşın, Türkiye bankacılık sistemi GSMH'ya oran olarak, gelişmiş ülkeler bir yana, orta gelirli ülkeler grubu ortalamasına göre dahi küçüktür.

Bankacılık sektöründe iş hacminin genişlemesi, bankalarda çalışan sayısı üzerinde de olumlu etki yapmış, bankacılık sektöründe çalışan sayısı yüzde 4,2 oranında artmıştır.

Bankacılık sektöründe GSMH'ya göre daha hızlı büyümeye karşın, sektörde izleyen yıllarda olumsuz etkileri daha belirgin biçimde görülecek sorunların çekirdekleri oluşmuş ya da sorunlar netleşmiştir. Bankalar genelinde sermaye yeterlilik oranı düşmüş, likidite riski, yükümlülükleri zamanında yerine getirememeye olasılığı artmış, kar ve karlılık düşmüş, bilanço içi döviz pozisyon açığı büyümüştür. Bu olumsuz gelişmeler dikkatten kaçtığı ya da önlem alınmadığı takdirde, 2001 yılı çapında olmasa dahi, bankacılık sektöründe krize yol açabilir.

Bu gelişmelerin yanı sıra bankacılık sektöründe yabancı sermayeli bankaların ağırlığı artarken, özel bankalar yabancı bankaların denetimine girerken, kamusal sermayeli bankaların payı gerilemekte, kamusal sermayeli bankaların payı eritilerek, sektör bir şekilde özelleştirilmekte hatta yabancılaştırılmaktadır. Ekonomide fon akımlarının denetimi kamu kesiminden yabancı sermaye eline geçmektedir.

Bankalara ilişkin 2005 yılındaki gelişmeler, sayısal ve ayrıntılı olarak, Türkiye Ban-

* Dr.

kalar Birliği (TBB) ve Bankacılık Denetleme ve Dzenleme Kurumu (BDDK) verilerinden yararlanılarak aşağıda açıklanmıştır.

TABLO I: Türkiye'de Faaliyet Gösteren Bankalar

Banka Grupları	2000	2001	2002	2003	2004	2005
I. Ticaret Bankaları	61	46	40	36	35	34
- Kamusal Sermayeli	4	3	3	3	3	3
- Özel Sermayeli	28	22	20	18	18	17
- Fon'daki Bankalar	11	6	2	2	1	1
- Yabancı Sermayeli	18	15	15	13	13	13
II. Mevduat Kabul Etmeyen Bankalar (Kalkınma ve Yatırım Bank.)	18	15	14	14	13	13
- Kamusal Sermayeli	3	3	3	3	3	3
- Özel Sermayeli	12	9	8	8	8	8
- Yabancı Sermayeli	3	3	3	3	2	2
TOPLAM	79	61	54	50	48	47

Not: 2005 yılında "katılım bankası" ismini almış olan İslami esasa göre bankacılık yapan "Özel Finans kurumları" tabloya dahil edilmemiştir.

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği -TBB-

II. Bankacılık Sektöründe Gelişmeler

II.1. Kurumsal Gelişme

II.1.1. Banka Sayısında Gelişme

Türkiye'de faaliyet gösteren banka sayısı, bir önceki yıla göre "1" azalarak 2005 yılı sonunda, TCMB dışında, 47'ye inmiştir. Ülkemizde faaliyette bulunan banka sayısı 1999 yılında 81 olarak bankacılık tarihimizin en yüksek düzeyine ulaşmışken, izleyen yıllarda yaşanan ekonomik durgunluk ve özellikle 2001 mali sektör krizi sonucu, hızlı bir azalış göstererek 2005 yılı sonunda 47'ye gerilemiştir. Banka sayısında azalma eğilimi yavaşla-sa da 2005 yılında da sürmüştür.

2000-2005 döneminde banka sayısındaki gelişmeler, banka grupları itibariyle, Tablo I'de verilmiştir. 1986 yılında BNP Ak Dresdner Bank ismiyle İstanbul'da yabancı banka statüsüyle kurulmuş olan ve daha sonra Ak Uluslararası Bankası ünvanını alan banka, 2005 yılında Akbank T.A.ř.'a devredilmiş; bu devir nedeniyle Türkiye'de faaliyette bulunan banka sayısı "1" azalmıştır.

2005 sonu itibariyle TCMB dışında Türkiye'de faaliyette bulunan bankalardan 34'ü mevduat ya da ticaret bankası, 13'ü ise kalkınma ve yatırım bankası türündedir. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile "katılım bankası" ünvanını almış olan Özel Finans Kurumlarının sayısı 2005 yılı sonu itibariyle 4'tür. Söz konusu finansman kurumları da banka olarak dikkate alındığında, banka sayısı "51" olmaktadır. Geçmiş yıllarla karşılaştırmaları da bozmamak için, özelliği olan, mevduat toplamayan ve kredi de vermeyen "ka-

tılım bankaları” bu incelemenin dışında tutulmuştur. Kaldı ki, 2005 yıl sonu itibariyle 9.945 milyon YTL varlık (aktif) tutarı ile bankaların ancak yüzde 2,5’i boyutunda olan katılım bankaları, nitelikli bir paya sahip olmadıklarından, sistemdeki genel eğilimleri etkileyebilecek bir ağırlığa sahip bulunmamaktadırlar.

Sermaye sahipliği açısından mevduat (ticaret) bankalarının 3’ü kamusal sermayeli (T.C. Ziraat Bankası, T. Halk Bankası, T. Vakıflar Bankası), 17’si ulusal sermayeli, 13’ü de yabancı sermayelidir. 2005 yılı sonu itibariyle TMSF (Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu) yönetiminde tek bir banka Birleşik Fon Bankası (eski ünvanı ile Bayındırbank) bulunmaktadır.

Kalkınma ve yatırım bankalarının 3’ü kamusal sermayeli (İller Bankası, Türkiye İhracat ve Kredi Bankası -Türk Eximbank-, Türkiye Kalkınma Bankası), 8’i özel sermayeli, 2’si de yabancı sermayelidir.

Tablo I’de, sermaye çoğunluğu ve/veya yönetim ve denetimi yabancı uyruklu kişilere ait bankalar, “yabancı sermayeli banka” olarak tanımlanarak gruplandırılmıştır. Ülkemizde sermaye çoğunluğuna sahip olmamakla beraber, gerek blok satış gerek İMKB’de işlem gören hisse senetleri nedeniyle yabancı ortaklı bankalar bulunmakta, bu tür yabancı ortaklı bankaların sayısı artmaktadır. Nitekim 2005 yılında Türk Ekonomi Bankası’nın hisselerinin yüzde 50’si BNP Paribas, Türk Dış Ticaret Bankası A.Ş. hisselerinin yüzde 89’u Fortisbank NV-SA, T. Garanti Bankası hisselerinin yüzde 26’sı da GE Capital Corporation Finans şirketi tarafından satın alınmıştır.

Özel sermayeli ulusal bankalar arasında yer almakla beraber blok satışlar nedeniyle yabancı ortakların nitelikli paya sahip oldukları “Yabancı Ortaklı Özel Bankalar” Tablo II’de gösterilmiştir.

TABLO II: Yabancı Ortaklı Özel Bankalar

Banka	Kuruluş Yılı	Yabancı Ortaklık Payı
Koçbank	1986	Uni Credito’nun ortaklık payı %50
Türkiye Ekonomi Bankası (TEB)	1927	BNP Paribas ortaklık payı %50
Yapı ve Kredi Bankası	1944	Koç-Uni Credito ortaklık payı %57,4
T. Garanti Bankası	1946	GE Capital Corporation %26

Tablo II’de yer alan bankalar dışında, ulusal bankalar arasında yer alan T. İş Bankası, Akbank, T. Vakıflar Bankası, Finans Bank, Denizbank, Oyakbank, T. Sınai Kalkınma Bankası, Şekerbank, Tekstil Bank, Alternatif Bank, Türkiye Kalkınma Bankası’nın hisse senetleri İMKB’de işlem görmektedir. İMKB giderek yabancı sermaye ağırlıklı hale geldiğinden, blok satış dışında yukarıda belirtilen 11 ulusal bankada da yabancı sermaye payı, nitelikli düzeye ulaşmasa da bulunmaktadır. Nitekim bu sayılan bankalardan Finans Bank ve Denizbank, İMKB dışında blok satış yoluyla 2006 yılında yabancı bankalar kapsamına girmişlerdir.

II.1.2. Şube Sayısında Gelişmeler

1999 sonrasında bankacılık sektöründe başlayan şube sayısını azaltma eğilimi, 2004 yılında yön değiştirdikten sonra 2005 yılında artış göstermiştir. Toplam banka şube sayısı (ulusal bankaların KKTC ve yabancı ülkelerdeki şubeleri dahil) 2005 yılında 141 artarak yıl sonunda 6.247'ye yükselmiştir. Şube sayısında artış oransal olarak yüzde 2,3 düzeyindedir.

Banka şube sayısında 2000-2005 dönemindeki gelişmeler, ayrıntılı olarak Tablo III'te verilmiştir.

TABLO III: Bankacılık Sektöründe Şube Sayısı (2000-2005)

Banka Grupları	2000	2001	2002	2003	2004	2005
I. Ticaret Bankaları	7.807	6.889	6.087	5.946	6.088	6.228
- Kamusal Sermayeli	2.834	2.725	2.018	1.971	2.149	2.035
- Özel Sermayeli	3.738	3.523	3.659	3.591	3.729	3.799
- Fon'daki Bankalar	1.073	408	203	175	1	1
- Yabancı Sermayeli	117	233	206	209	209	393
II. Kalkınma ve Yatırım Bankaları	30	19	19	17	18	19
- Kamusal Sermayeli	11	4	4	4	4	4
- Özel Sermayeli	16	12	12	10	12	13
- Yabancı Sermayeli	3	3	3	3	2	2
TOPLAM	7.837	6.908	6.106	5.963	6.106	6.247

Kaynak: TBB

Banka şube sayısı (TCMB hariç, ulusal bankaların KKTC ve yabancı ülkelerdeki şubeleri dahil) 2000 yılında 7.837 olarak bankacılık tarihimizin en yüksek düzeyinde iken, Şubat 2001 krizinden sonra hızla azalarak 2003 yıl sonunda 5.963'e değin geriledikten sonra 2004 ve 2005 yıllarındaki artışla, yıl sonunda 6.247'ye yükselmiştir.

2000-2005 döneminde banka şube sayısındaki azalış, esas itibariyle kamusal sermayeli bankalarla Fon'daki bankalardan kaynaklanmıştır. Pamukbank'ın T. Halk Bankası'na devredilmesine karşın, 2000-2005 döneminde kamusal sermayeli ticaret (mevduat) bankalarının şube sayısı yüzde 28.0 oranında azalmıştır. Fon'daki bankaların şube sayısı da 2000 yılında 1.073 iken, banka birleştirmeleri, banka satışları, banka devirleri, şube kapatmaları nedeniyle 2005 yılında "1"e düşmüştür.

Fona devredilen bankalara karşın özel sermayeli bankaların şube sayısı 2000-2005 döneminde yüzde 1,7 oranında da olsa artmıştır. Söz konusu dönemde şube sayısında artış esas itibariyle yabancı sermayeli mevduat bankalarında gerçekleşmiştir. 2000-2005 yılları arasında yabancı sermayeli bankaların şube sayısı yaklaşık yüzde 236 oranında artmıştır. Bu artışta en önemli etken Demirbank'ın HSBC Bank'a, T. Dış Ticaret Bankası'nın da Fortisbank'a satışı olmuştur.

II.2. Bankacılık Sektöründe Çalışanlar

TABLO IV: Bankacılık Sektöründe Çalışanlar (kişi)

Banka Grupları	2000	2001	2002	2003	2004	2005
I. Ticaret Bankaları	164.845	132.274	118.239	118.607	122.630	127.857
- Kamusal Sermayeli	70.191	56.108	40.158	37.994	39.467	38.046
- Özel Sermayeli	70.954	64.380	66.869	70.614	76.880	78.806
- Fon'daki Bankalar	19.815	6.391	5.886	4.518	403	395
Yabancı Sermayeli	3.805	5.395	5.416	5.481	5.880	10.610
II. Kalkınma ve Yatırım Bankaları	5.556	5.221	4.942	4.642	4.533	4.401
TOPLAM	170.401	137.495	123.271	123.249	127.163	132.258

Kaynak: TBB

Bankacılık sektöründe çalışanların sayısı, TCMB dışında, 2005 yılında bir önceki yıla göre yüzde 4,0 oranında artarak 132.258'e yükselmiştir.

2004 ve 2005 yıllarında bankalarda çalışan sayısında artış olmasına karşın 2000-2005 döneminde bankalarda çalışan sayısı 38.143 kişi, yüzde 22,4 oranında azalış göstermiştir.

2000-2005 döneminde bankalarda çalışan sayısında azalış, esas itibariyle kamusal sermayeli mevduat bankalarıyla Fon'daki bankalardan kaynaklanmıştır. Kamusal sermayeli ticaret (mevduat) bankalarında çalışan sayısı, Pamukbank'ın T. Halk Bankası'na devrine karşın 2000-2005 döneminde 32.145 kişi, yüzde 45,8 oranında azalış göstermiştir. Bunun sonucu kamusal sermayeli ticaret bankalarında çalışan sayısının sektör içindeki payı 2000 yılında yüzde 41,2 düzeyinde iken, 2005 yılında yüzde 28,8'e gerilemiştir.

Fondaki bankalarda çalışanların sayısı 2000 yılında 19.185 iken, 2005 yılında bu sayı, Fon yönetiminde tek bir banka kalması nedeniyle 395'e inmiştir.

Özel sermayeli mevduat bankalarında çalışanların sayısı ise 2000-2005 döneminde yüzde 11,1 oranında artarak 78.806'ya yükselmiştir. Özel sermayeli mevduat bankalarında çalışanlar, 2000 yılında bankacılık sektöründe çalışanların yüzde 41,2'sini oluştururken, bu oran 2005 yılı sonunda yüzde 59,6'ya yükselmiştir. Özel sermayeli bankalarda 2005 yılında personel sayısında artış yüzde 2,5 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Yabancı sermayeli ticaret bankalarında personel artışı 2005 yılında yüzde 80,4 oranında olmuş, söz konusu bankalarda çalışanların sayısı 10.610'a yükselmiştir. Bu gelişimde kuşkusuz Türk Dış Ticaret Bankası'nın Fortisbank'a satışı etkili olmuştur. Yabancı sermayeli mevduat bankalarının, banka çalışanları içindeki payı da 2000-2005 döneminde yüzde 2,2'den yüzde 8,0'a yükselmiştir.

Kalkınma ve yatırım bankalarının, bankacılık sistemimiz içindeki payı, ağırlığı giderek azalmakta, bu eğilim bu grup bankalarda çalışan sayısına da yansımaktadır. Nitekim sözü edilen bankalarda personel sayısı 2005 yılında da yüzde 2,7 oranında azalmış, çalışan sayısında azalış, 2000-2005 döneminde yüzde 20,8'e ulaşmıştır. Kalkınma ve

yatırım bankalarında personel sayısında azalış da esas itibariyle bu kapsamdaki kamu-
sal sermayeli bankalardan kaynaklanmaktadır.

II.3. Bankaların Varlık (Aktif) Büyüklüğü ve Yapısı

Bankaların varlık (aktif) büyüklüğünde 2005 yılındaki gelişme, banka grupları itibariyle, bir önceki yılla karşılaştırmalı olarak Tablo V'te verilmiştir.

TABLO V: Bankaların Varlık (Aktif) Büyüklüğü (31 Aralık 2004-2005)

Banka Grupları	Toplam Varlık		Değişim (2005/2004)%	
	YTL (milyon)	USD (milyon)	YTL	USD
I. Ticaret Bankaları	384.103	286.620	30,1	29,6
- Kamusal Sermayeli	124.486	92.775	16,4	16,0
- Özel Sermayeli	237.043	176.661	34,7	34,2
- Fon'daki Bankalar	1.858	1.385	(4,1)	(4,5)
Yabancı Sermayeli	20.716	15.439	100,2	99,4
II. Kalkınma ve Yatırım Bankaları	12.876	9.589	13,6	13,1
TOPLAM	396.970	295.849	29,5	29,0

Kaynak: TBB

Bankaların toplam varlıkları (aktifi) cari fiyatlarla bir önceki yıla göre YTL bazında yüzde 29,5 oranında artarak 396.970 milyon YTL'ye, USD bazında da yüzde 29,0 oranında artarak 295.849 milyon USD'ye yükselmiştir. 2005 yılında USD/YTL paritesi belirgin bir değişme göstermediğinden, YTL ve USD bazında hesaplanan değişim oranları birbirine yakın düzeyde olmaktadır.

Banka varlıkları 2005 yılında, fiyat artış hızının yavaşlamasına karşın, bir önceki yıla göre hem YTL, hem de USD bazında daha hızlı artış göstermiştir. 2004 yılında bankaların varlıklarda artış hızı, YTL bazında yüzde 22,7, USD bazında da yüzde 27,9 düzeyinde idi. Banka varlıklarında GSMH'ya göre de daha hızlı artış Banka Varlıkları/GSMH oranının da yüzde 71,4'ten yüzde 81,6'ya yükselmesine yol açmıştır.

2005 yılında mevduat (ticaret) bankalarında varlık artış hızı yüzde 30,1'e ulaşırken, kalkınma ve yatırım bankalarında varlık artış hızı yüzde 13,6 düzeyinde kalmıştır. Kalkınma ve yatırım bankalarının, varlık toplamı olarak bankacılık sektörü içindeki payı böylece yüzde 3,2'ye değin gerilemiştir.

Mevduat (ticaret) bankaları kategorisinde varlık artış hızı açısından da en hızlı büyüyen banka grubu, cari fiyatlarla yüzde 100,2 USD bazında da yüzde 99,4 oranında artışla yabancı sermayeli bankalar olmuştur. Bu hızlı artışta kuşkusuz T. Dış Ticaret Bankası'nın Fortisbank tarafından satın alınması etkili olmuştur. Bu gelişme sonucu yabancı sermayeli mevduat bankalarının, mevduat bankaları grubu içindeki varlık toplamı olarak payı, yüzde 3,5'ten yüzde 5,4'e yükselmiştir. Özel sermayeli bankaların varlıkları da cari fiyatlarla yüzde 34,7 USD bazında yüzde 34,2 oranında artış göstermiş, bu

grup bankaların varlık toplamı içindeki payı yüzde 59,6'dan yüzde 61,7'ye yükselmiştir. Kamusal sermayeli mevduat bankalarında ise varlık artışı cari fiyatlarla yüzde 16,4 ve USD bazında da yüzde 16,0 düzeyinde kalmış ve kamusal sermayeli bankaların, varlık toplamı açısından, mevduat bankaları içindeki payı yüzde 36,2'den yüzde 32,4'e gerilemiştir.

II.3.1. Banka Varlıklarının TP ve YP Olarak Dağılımı

Banka varlıklarının 2005 yıl sonunda Türk parası (TP) ve yabancı para (YP) olarak dağılımı veya ayrımı, 2004 yılı ile karşılaştırmalı olarak Tablo VI'da verilmiştir.

TABLO VI: Banka Varlıklarının TP-YP Yapısı (31 Aralık / 2004-2005)

	Tutar (Milyon YTL)				Yüzde Pay			
	2005		2004		2005		2004	
	TP	YP	TP	YP	TP	YP	TP	YP
Banka Grupları								
I. Ticaret Bankaları	260.036	124.067	186.957	108.168	67,7	32,3	63,3	36,7
- Kamusal Sermayeli	100.570	23.916	81.630	25.273	80,8	19,2	76,4	23,6
- Özel Sermayeli	144.582	92.461	96.967	78.970	61,0	39,0	55,1	44,9
- Fon'daki Banka	1.789	69	1.766	172	96,3	3,7	91,2	8,8
- Yabancı Sermayeli	13.095	7.621	6.594	3.753	63,2	37,8	63,7	36,3
II. Kalkınma ve Yatırım Bankaları	8.716	4.151	6.704	4.623	67,7	32,3	59,2	40,8
TOPLAM	268.752	128.218	193.661	112.791	67,7	32,3	63,2	36,8

Kaynak: TBB

Banka varlıklarının TP ve YP olarak dağılımı ya da bileşimi, 2005 yılında 2004 yılına göre de değişmiş, TP varlıkların payı yüzde 63,2'den yüzde 67,7'ye yükselirken, YP varlıkların payı yüzde 36,8'den yüzde 32,3'e gerilemiştir. Bu gelişmede bankalar açısından TP'nin getirisinin YP plasmanların getirisinden daha yüksek oluşu etkili olmuştur.

Yabancı sermayeli mevduat (ticaret) bankaları dışında diğer bankalar gruplarında, varlıkların TP-YP dağılımı TP yönünde, TP lehine değişim göstermiştir. Gerçekten TP varlıkların toplam varlıklar içindeki payı, 2005 yılında bir önceki yıla göre, kamusal sermayeli mevduat bankalarında yüzde 76,4'ten yüzde 80,8'e, özel sermayeli mevduat bankalarında yüzde 55,1'den yüzde 61,0'a, kalkınma ve yatırım bankalarında da yüzde 59,2'den yüzde 67,7'ye yükselirken, yabancı sermayeli bankalarda belirgin bir değişime göstermemiş TP varlıkların payı 2004 yılında yüzde 63,7 iken 2005 yılında da yüzde 63,2 olmuştur.

Kamusal sermayeli mevduat bankaları ile özel bankalar arasında varlıkların TP ve YP kompozisyonu ya da bileşimi açısından da fark gözlemlenmektedir. Kamusal sermayeli mevduat bankalarında TP varlıkların payı yüzde 80,0 dolayına kadar çıkarken, özel sermayeli bankalarda yüzde 60 düzeyinde kalmaktadır. Bu farklılık, bir yerde kur

riski, faiz arbitraj karı konusunda iki banka grubunun farklı tutumunu göstermektedir. Kamusal sermayeli mevduat bankaları genelde kur riski taşımazken, özel bankalar YP borçlanıp TP olarak plase etmekte ve kur riski taşımaktadırlar.

II.4. Banka Kredilerinde Gelişmeler

2005 yılında banka kredilerinde gelişmeler, banka grupları itibariyle bir önceki yıla göre değişim oranları ile birlikte Tablo VII'de verilmiştir.

TABLO VII: Banka Kredilerinde Gelişmeler (31 Aralık / 2004-2005)

Banka Grupları	Toplam Krediler		Değişim (2005/2004) %	
	YTL (Milyon)	USD (Milyon)	YTL	USD
I. Ticaret Bankaları	145.344	108.320	51,4	50,8
- Kamusal Sermayeli	31.549	23.512	46,5	45,9
- Özel Sermayeli	103.305	76.989	48,4	47,8
- Fon'daki Bankalar	17	13	(34,6)	(31,6)
- Yabancı Sermayeli	10.473	7.806	118,6	117,7
II. Kalkınma ve Yatırım Bankaları	7.715	5.750	6,2	5,8
TOPLAM	153.059	114.070	48,3	47,6

Kaynak: TBB

Banka kredileri 2005 yılında bir önceki yıla göre YTL olarak yüzde 48,3, USD bazında da yüzde 47,6 oranında artarak, 153.059 milyon YTL'ye, yıl sonu döviz kuru ile de 114.070 milyon USD'ye yükselmiştir. Bir önceki yılda da banka kredileri yüzde 47,5 oranında artış göstermişti. Ancak ÜFE (üretici fiyat endeksi) bazında ortalama fiyat artış hızının 2005 yılında bir önceki yıla göre yüzde 11,1'den yüzde 5,9'a gerilediği dikkate alındığında, 2005 yılında kredilerde reel genişlemenin önceki yıllara göre daha hızlı olduğu görülmektedir.

Banka kredilerinin toplam banka varlıklarına oranı, bir önceki yıla göre, yüzde 33,7'den yüzde 38,6'ya, GSMH oranı da yüzde 24,1'den yüzde 31,6'ya yükselmiştir. Bu yükselişe karşın, banka kredilerinin gerek banka kaynaklarına gerek GSMH'ya oranı yeterli düzeyde bulunmamaktadır.

Ticaret (mevduat) bankalarının kredileri cari fiyatlarla 2005 yılında da bir önceki yılda olduğu gibi yüzde 51,4 düzeyinde artarken, kalkınma ve yatırım bankaları kredilerinde artış hızı yüzde 6,2 olarak 2004 yılı düzeyinin dahi altında kalmıştır. Kalkınma ve yatırım bankalarının krediler içindeki payı da giderek azalmakta, 2004 yılında yaklaşık yüzde 7,0 düzeyinde iken, 2005 yılında bu düzeyini dahi koruyamamış, yüzde 5,3'e değin gerilemiştir. Mevduat (ticaret) bankaları hem bankacılık sektöründe, hem de fi-

nans sektörünün genelinde giderek basat, egemen duruma gelmektedir. Nitekim 2005 yılında mevduat bankalarının toplam banka kredileri içindeki payı yüzde 94,7'ye kadar yükselmiş bulunmaktadır.

Mevduat (ticaret) bankaları içinde de banka grupları itibariyle kredi artış hızları farklıdır. Kredilerde de en hızlı artış, yüzde 118,6 olarak yabancı sermayeli bankalarda gerçekleşirken, bu bankalar grubunu yüzde 48,4 oranında artışla da kamusal sermayeli bankalar izlemiştir. Mevduat bankaları kredileri içinde, bir önceki yıla göre, yabancı sermayeli bankaların payı yüzde 5,0'dan yüzde 7,2'ye yükselirken, özel sermayeli bankaların payı yüzde 75,2'den yüzde 71,1'e, kamusal sermayeli bankaların payı da yüzde 22,4'ten yüzde 21,7'ye gerilemiştir.

II.4.1. Kredilerin Türlerine Göre Dağılımı

Kredilerin 2005 yıl sonu itibariyle türlerine göre dağılımı, 2004 yılı ile karşılaştırmalı olarak Tablo VIII'de verilmiştir.

TABLO VIII: Kredilerin Türlerine Göre Dağılımı

Kredi Türü	Aralık / 2005 (%)	Aralık / 2004 (%)
İşletme Kredileri	15,0	18,3
İhracat Kredileri	10,5	13,9
Tüketici Kredileri	19,3	13,1
- Konut	8,4	2,7
- Taşıt	4,2	4,2
- Diğer + İhtiyaç	6,7	6,2
Kredi Kartları	11,8	14,3
Fon Kaynaklı Krediler	3,9	5,0
Diğer Yatırım Kredileri	3,4	3,3
İhtisas Kredileri	3,2	3,2
İhracat Garantili Yatırımlar	1,4	2,3
İskonto ve İştira Senetleri	0,5	0,4
Diğer Krediler	31,0	26,2
TOPLAM	100,0	100,0

Kaynak: BDDK

Not: Diğer krediler, kıymetli maden kredileri, faktoring işletmelerinden alacaklar, menkul değerler alım kredileri, ithalat kredilerini de içermektedir.

Banka kredilerinin türler itibariyle dağılımında dikkati çeken gelişme, tüketici kredilerinin, bir tür tüketici kredisi olan kredi kartlarıyla birlikte payının giderek artmakta oluşudur. Geniş kapsamlı tüketici kredilerinin payı 2003 yılında yüzde 19,9 düzeyinde iken, 2004 yılında yüzde 27,4'e, 2005 yılında da yüzde 31,1'e yükselmiş; kredi dağılımın-

da tüketici kredileri ilk sıraya yerleşmiştir. Kaldı ki "Diğer Krediler" olarak nitelendirilen, tasnif edilmemiş krediler içinde de tüketim amaçlı kredilerin bulunması olasılığı yüksektir. Görülüyor ki bankalar, giderek daha ağırlıklı olarak tüketimi ve tüketiciyi finanse etmektedirler. Krediler içinde işletme kredisi olarak nitelendirilen kredilerin bir bölümü de, kredili satışların, vadeli satışların fonlanmasına yönelik, bir tür dolaylı tüketici kredisi olarak kabul edilebilir. Doğrudan ve dolaylı tüketici finansmanının banka kredileri içindeki ağırlığının artması, talep dışında, bu tür kredilerde riskin çok sayıda kredi kullanıcısına yayılması, faiz oranının yüksekliği gibi bankalar açısından cazip yönlerinin bulunması ile açıklanabilir.

Banka kredileri içinde ihracat kredilerinin payı azalmaktadır. Bir zamanlar banka kredileri içinde ilk sırada yer alan ihracat kredilerinin payı, 2003 yılında yüzde 17,5'e, 2004 yılında yüzde 13,9'a geriledikten sonra 2005 yılında daha da düşük bir düzeye yüzde 10,5'e inmiştir. İhracat kredilerinin yanı sıra ihracat garantili yatırım kredilerinin payı da giderek azalmakta, 2004 yılında dahi yüzde 3,3 düzeyinde olan pay, 2005 yılında yüzde 1,4'e değin gerilemiş bulunmaktadır.

Dışsattımın arttığı bir dönemde, banka kredileri arasında ihracat kredilerinin payının giderek azalması, ihracatçıların finansmanda daha çok yurtdışı kaynaklardan ve kredi alternatifi finansman tekniklerinden yararlandıklarını göstermektedir. Banka kredilerinin maliyetinin yüksekliği, kredi değerliliği yüksek özel firmaları, yurtdışı kaynaklı finansmana yönelmekte, özel kesimin dış borçlar içindeki payı arttığı gibi, açık pozisyonları nedeniyle kur riskleri de yükselmektedir.

Banka kredileri içinde yatırım kredilerinin payının düşüklüğü sürmektedir. Bu pay 2005 yılında da yüzde 3,4 düzeyindedir. Ticaret (mevduat) bankalarının kaynak yapıları ve yönetim anlayışları, söz konusu bankaların yatırım kredisi vermelerini sınırladığı gibi, yatırım kredisi verecek kalkınma bankalarının da toplam krediler içindeki payı gerilemektedir.

Tüketici kredileri içinde konut kredilerinin payının 2005 yılında hızlı artış göstermesi, bankaların kredilendirmede, ipotek karşılığı konut kredilerine yöneldiklerini göstermektedir. Gerçekten konut kredilerinin tüketici kredileri içindeki payı 2003 yılında yüzde 14,0, toplam krediler içindeki payı da yüzde 1,1 düzeyinde iken, bu paylar 2005 yılında sırasıyla yüzde 43,5 ve yüzde 8,4'e yükselmiştir.

Banka kredilerinin türler itibarıyla dağılımı, ekonomik büyümeye katkı, gelecekte doğacak kredi riskleri açısından soru işaretleri taşımaktadır.

II.4.2. Banka Kredilerinin Sektörel Dağılımı

Banka kredilerinin ana ekonomik alt sektörler itibariyle dağılımı Tablo IX'da verilmiştir.

TABLO IX: Kredilerin Sektörel Dağılımı (%) (31 Aralık 2005)

Sektör	Kredi Payı (%)
Tarım	4,6
Sanayi	24,9
Hizmetler	31,1
Diğer*	39,4
Toplam	100,0

* Diğer krediler, kredi kartları ile tüketici kredilerini de içermektedir.
Kaynak: BDDK

Kredilerin sektörel dağılımı incelendiğinde, üretken olarak nitelendirebileceğimiz tarım ve sanayi sektörünün paylarının azaldığı, buna karşı hizmetler ve tüketici kredilerinin paylarının giderek arttığı görülmektedir. 2005 yılında tarım kredilerinin payı yüzde 4,6'ya gerilerken, sanayi sektörünün payı da yüzde 24,9 olmuştur. Bu iki üretken sektörün özellikle tarımın banka kredileri içindeki payı, GSMH içindeki payına göre çok düşük düzeyde bulunmaktadır.

Banka kredilerinin sektörel dağılımı da kredilerin ekonomik büyümeye katkı yönünden olumlu yönlerinin sınırlı olduğunu ortaya koymaktadır.

II.4.3. Banka Kredilerinin Büyüklük ve Müşteri Sayısına Göre Dağılımı

Banka kredilerinin tutar olarak büyüklük ve müşteri sayısına göre dağılımı, 2005 ve 2004 Aralık sonu itibariyle Tablo X'da verilmiştir.

TABLO X: Toplam Kredilerin Büyüklük ve Müşteri Sayısına Göre Dağılımı

Kredi Dilimi	Aralık / 2005		Aralık / 2004	
	Müşteri Sayısı (%)	Kredi Toplamı (%)	Müşteri Sayısı (%)	Kredi Toplamı (%)
1 Milyon YTL +	0,03	40,75	0,03	43,0
500 Bin YTL- 1 Milyon YTL	0,03	4,44	0,03	...
100 Bin YTL- 500 Bin YTL	0,26	10,63	0,15	...
50 Bin YTL- 100 Bin YTL	0,40	5,68	0,22	...
50 Bin YTL'den az	99,28	38,50	99,57	39,0
TOPLAM	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: BDDK

2005 sonu itibariyle banka kredi müşterilerinin onbinde 3'ü, kullanıcı başına 1 milyar

YTL'den (müşteri başına ortalama 6.083 bin YTL) kredi kullanırken, kredi müşterilerinin yüzde 99,28'i müşteri başına 50 bin YTL'den az olmak üzere, toplam kredilerin yüzde 38,5'ini kullanmaktadır. Tablo X banka kredilerinin kredi müşterileri arasında dağılımında da dengesizlik olduğunu ortaya koymaktadır. Gerçi 2005 yılında, en yüksek kredi dilimini oluşturan 1 milyon YTL'den fazla kredi kullananların toplam krediler içindeki payı, bir önceki yıla göre yüzde 43,0'dan yüzde 40,75'e gerilemiş ise de yine de banka kredi müşterilerinin yüzde 99,28'inin kullandığı krediden daha fazla kredi kullanmaktadırlar.

2005 yılında kredi kullanıcıları içinde, 100 bin-500 bin YTL ve 50 bin YTL-100 YTL aralığındaki kredi müşterilerinin sayısının arttığı görülmektedir. Kredilerin, müşteriler, kendi kullanıcıları arasındaki dağılımında bu değişme, bankaların ortalama büyüklükleri daha yüksek olan konut kredilerine yönelmelerine açıklanabilir.

II.4.4. Banka Kredilerinin TP ve YP Dağılımı

Banka grupları itibarıyla banka kredilerinin TP-YP olarak dağılımı, 2005 ve 2004 yılları itibarıyla karşılaştırmalı olarak Tablo XI'de verilmiştir.

TABLO XI: Banka Kredilerinin TP-YP Dağılımı

Banka Grupları	Tutar (Milyar YTL)		Yüzde Pay	
	Aralık / 2005	Aralık / 2004	Aralık / 2005	Aralık / 2004
I. Ticaret Bankaları	145.344	95.976		
TP	103.054	61.680	70,9	64,3
YP	42.290	34.296	29,1	35,7
- Kamusal Sermayeli				
TP	26.951	17.924	85,4	83,2
YP	4.598	3.614	14,6	16,8
- Özel Sermayeli				
TP	68.853	40.650	66,7	58,4
YP	34.452	28.972	33,3	41,6
- Yabancı Sermayeli				
TP	7.237	3.088	69,1	58,4
YP	3.236	1.702	30,9	41,6
Fon Bankası				
TP	14	19	75,2	70,4
YP	4	8	24,8	29,6
II. Kalkınma ve Yatırım Bankaları	7.715	7.265		
TP	4.803	3.871	62,3	53,1
YP	2.912	3.394	37,7	46,9
SEKTÖR TOPLAMI	153.059	103.241		
TP	107.857	65.551	70,5	63,5
YP	45.202	37.690	29,5	36,5

Kaynak: TBB

Tablo, 2005 yılında banka kredilerinin TP-YP (Türk Parası-Yabancı Para) dağılımının

da, bir önceki yıla göre belirgin bir değişme olduğunu, sektörde TP kredilerin payının yüzde 63,5'ten yüzde 70,5'e yükselirken, YP kredilerin payının yüzde 36,5'ten yüzde 29,5'e gerilediği görülmektedir. Gerek mevduat gerek kalkınma ve yatırım bankalarının kredilerinin TP ve YP dağılımında aynı yönde değişim görülmektedir.

TP kredilerin getirisinin yüksek olmasının yanı sıra, banka kredileri arasında tüketici kredileriyle kredi kartlarının paylarının artması, söz konusu krediler içinde döviz veya dövize endekli kredilerin payının çok düşük düzeyde oluşu, kredilerin para türleri itibariyle dağılımının değişmesinde etkili olmuştur.

Banka grupları itibariyle kredilerin TP-YP dağılımı incelendiğinde kamusal sermayeli bankaların ağırlıklı olarak TP kredisi verdikleri ve TP kredilerin payının da artmakta olduğu görülmektedir. Söz konusu bankalarda TP kredilerin payı bir önceki yıla göre de yükselerek yüzde 83,2'den yüzde 85,4'e çıkarken, YP kredilerin payı yüzde 16,8'den yüzde 14,6'ya gerilemiştir.

Kaynaklar içinde YP kaynakları daha fazla alan özel bankalar, göreceli olarak daha yüksek oranda YP kredi vermektedirler. Böyle olmakla beraber özel bankaların kredileri içinde de TP kredilerin payının özellikle son iki yılda dramatik artış gösterdiği gözlemlenmektedir. Gerçekten 2003 yılında özel bankalarda TP kredilerin payı yüzde 47,1 düzeyinde iken, 2004 yılında yüzde 58,4, 2005 yılında da yüzde 66,7'ye yükselmiştir. Buna karşı YP kredilerin payı aynı dönemde yüzde 52,9'dan yüzde 33,3'e gerilemiştir. Kredilerin parasal dağılımında benzer bir değişme, yabancı sermayeli bankalarda görülmüştür. Yabancı sermayeli mevduat bankalarında da 2003-2005 döneminde TP kredilerin toplam krediler içindeki payı yüzde 47,8'den yüzde 69,1'e yükselirken, YP kredilerin payı yüzde 52,2'den yüzde 30,9'a değin gerilemiştir.

Özel ve yabancı sermayeli bankalarda döviz tevdiat hesaplarında (DTH) artış hızının yavaşlaması dışında, söz konusu bankaların karlarını artırmak için faiz arbitrajı yapmaları, maliyeti daha düşük olan döviz kredileri kullanarak, bu kaynağı TP'ye çevirerek plase etmeleri, kredilerin para türleri itibariyle dağılımının değişmesinde etkili olmuştur.

II.4.5. Takipteki Krediler

Takipte ya da tahsili gecikmiş alacaklarda (TGA) ve takipteki kredilerin brüt tutarının (karşılık ayrılmadan önceki tutarlarının) kredilere oranındaki gelişmeler, 2005 ve 2004 yılları itibariyle karşılaştırmalı olarak Tablo XII'de verilmiştir.

TABLO XII: Takipteki Krediler (Takipteki Alacaklar) (%)

Banka Grupları	Takipteki Krediler/Toplam Kredi		Özel Karşılık/Takipteki Kredi	
	Aralık/2005	Aralık/2004	Aralık/2005	Aralık/2004
I. Ticaret Bankaları	5,0	6,0	89,8	88,0
- Kamusal Sermayeli	8,0	11,0	97,1	96,0
- Özel Sermayeli	4,2	5,0	86,1	84,0
- Yabancı Sermayeli	3,9	3,0	83,3	75,0
- Fon'daki Banka	535,0	458,0	87,4	87,0
II. Kalkınma ve Yatırım Bankaları	2,0	3,0	93,4	87,0
TOPLAM	4,9	6,0	89,8	88,0

Kaynak: TBB

Bankaların takipteki kredilerinin (alacaklarının), 2005 yılında bir önceki yıla göre, varlık toplamına ve toplam kredilere oranları düşmüştür. Gerçekten 2004 yılında bankaların takipteki kredileri brüt 6.356 milyon YTL olarak toplam varlıkların yüzde 2,1'ini oluştururken, 2005 yılında takipteki krediler 7.496 milyon YTL'ye yükselmesine karşın, varlık toplamı oranı yüzde 1,9'a gerilemiştir. Buna paralel olarak takipteki krediler/toplam krediler oranı da bankalar genelinde yüzde 6,0'dan yüzde 4,9'a gerilemiştir.

Takipteki krediler/toplam krediler oranı, kamusal sermayeli mevduat bankalarında yüzde 11,0'dan yüzde 8,0'a, özel sermayeli bankalarda yüzde 5,0'dan yüzde 4,2'ye, kalkınma ve yatırım bankalarında da yüzde 3,0'dan yüzde 2,0'a gerilerken, yabancı sermayeli bankalarda yüzde 3,0'dan yüzde 3,9'a, Fon'daki bankada da yüzde 458,0'dan yüzde 535,0'a yükselmiştir. Ancak söz konusu bankaların varlık ve kredi toplamı içindeki payları düşük olduğundan, takipteki kredilerdeki bu artışın, sektörün genel eğilimine etkisi olmamıştır.

Faiz oranları ve kurlardaki düşüklük, ekonomide büyüme, bankaların tahsili gecikmiş kredileri yeniden yapılandırılmaları, takipteki kredilerin gerek toplam varlık gerek toplam krediler içindeki paylarının düşmesinde etkili olmuştur.

Bankaların takipteki kredilere ayırmış oldukları özel karşılıkların oranı da 2005 yılında yüzde 88,0'dan yüzde 89,8'e yükselmiştir. Oranın yüksekliği bankaların takipteki alacakları için yeterli ölçüde karşılı ayırdıklarını göstermektedir. Nitekim karşılık ayırmamış takipteki kredilerin net tutarının varlık toplamına oranı 2005 yılında binde 2'ye kadar gerilemiştir.

II.5. Mevduatta Gelişmeler

Ticaret bankalarının ana kaynağını, toplam banka kaynaklarının yaklaşık üçte ikisini oluşturan mevduatta 2005 yılındaki gelişmeler, bir önceki yıla karşılaştırmalı olarak Tablo XIII'te verilmiştir.

TABLO XIII Bankalarda Mevduat 31 / Aralık / 2005

	Tutar		Değişim (2005/2004) (%)	
	YTL (Milyon)	USD (Milyon)	YTL	USD
Mevduat	253.579	188.984	28,5	27,9
TP	160.169	119.369	47,1	46,5
YP	93.409	69.615	5,5	5,1

Kaynak: TBB

2005 yılında bankalarda mevduat cari fiyatlarla yüzde 28,5, yıl sonu USD değeriyle yüzde 27,9 oranında artarak 253.579 milyon YTL'ye, 188.984 milyon USD'ye yükselmiştir. Anılan yıl TP mevduat cari fiyatlarla yüzde 47,1 oranında artarken, YP mevduatta artış yüzde 5,5 düzeyinde kalmış, reel olarak ise azalmıştır.

Mevduat artış hızı, bir önceki yıla göre yüzde 22,7'den yüzde 28,5'e yükselmiştir. Mevduatta göreceli olarak hızlı artış, Mevduat/GSMH oranının da yüzde 46,0'dan yüzde 52,3'e yükselmesine yol açmıştır.

TP mevduatın getirisinin YP mevduattan çok daha yüksek olması, parasal birikimlerin bankalara TP mevduat şeklinde yönelmesinde etkili olmuştur. TP mevduatta artış yüzde 33,5'ten yüzde 47,1'e yükselirken, YP mevduatta artış hızı yüzde 11,7'den yüzde 5,5'e gerilemiştir. Bu gelişmeler sonucu TP mevduatın toplam mevduat içindeki payı, bir önceki yıla göre yüzde 55,2'den yüzde 63,2'ye yükselirken, YP mevduatın payı yüzde 44,8'den yüzde 37,8'e gerilemiştir.

II.5.1. Mevduatın Banka Grupları Arasında Dağılımı

Mevduatın mülkiyet açısından banka grupları arasındaki dağılımı, bir önceki yıla göre değişim yüzdeleriyle Tablo XIV'te verilmiştir.

TABLO XIV: Mevduatın Banka Grupları Arasında Dağılımı (31 Aralık 2005)

Banka Grupları	Tutar (Milyon YTL)	Pay (%)	Değişim (%) 2005/2004
- Kamusal Sermayeli	95.622	37,7	16,0
- Özel Sermayeli	145.660	57,5	34,1
- Fon'daki Banka	55	...	(64,6)
- Yabancı Sermayeli	12.242	4,8	97,4
TOPLAM	253.579	100,0	28,5

Kaynak: TBB

2005 yılında banka grupları itibariyle mevduat artış hızlarının farklı oluşu, mevduatın bankalar arasındaki dağılımını da değiştirmiştir. 2005 yılında da bir önceki yılda

olduğu gibi mevduatı en hızlı artan banka grubu yabancı bankalar olmuştur. Mevduat artış hızı yabancı bankalarda yüzde 97,4'e yükselirken, özel bankalarda yüzde 34,1 olmuş, kamusal sermayeli bankalarda ise yüzde 16,0 düzeyinde kalmıştır. Bankacılık sistemimizde ağırlığı olmayan Fon'daki tek bankanın ise mevduatı azalmıştır.

Gelişme hızlarının farklı olması nedeniyle, 2005 yılında bir önceki yıla göre toplam mevduat içinde kamusal sermayeli bankaların payı yüzde 41,8'den yüzde 37,7'ye gerilerken, özel bankaların payı yüzde 55,0'dan yüzde 57,5'e, yabancı sermayeli bankaların payı da yüzde 3,1'den yüzde 4,8'e yükselmiştir.

II.5.2. Mevduatın Türlerine Göre Dağılımı

2005 yılında mevduatın türlere göre dağılımı ve bu dağılımda bir önceki yıla göre oluşan değişimler, Tablo XV'te gösterilmiştir.

TABLO XV: Mevduatın Türlerine Göre Dağılımı (31 / Aralık / 2005)

Mevduat Türü	Tutar (Milyon YTL)	Pay (%)		Değişim (%) (2005/2004)
		2005	2004	
Tasarruf Mevduatı	88.014	34,7	31,7	40,8
Resmi Kuruluşlar Mevduatı	10.323	4,1	3,2	61,4
Ticari Kuruluşlar Mevduatı	38.378	15,1	11,6	67,6
Bankalararası Mevduat	10.360	4,1	3,2	63,7
Diğer Kuruluşlar Mevduatı	17.855	7,0	7,0	28,6
Döviz Tevdiat Hesabı (DTH)	88.454	34,9	43,2	3,8
Depo Hesapları	195	0,1	0,1	24,2
TOPLAM	253.579	100,0	100,0	28,5

Kaynak: TBB

Döviz Tevdiat Hesapları dışında diğer mevduat türlerindeki artış hızının ortalamanın üstünde oluşu, 2005 yılında mevduatın bileşimini, kompozisyonunu bir önceki yıla göre değiştirmiştir.

2005 yılında en hızlı artan mevduat türü, yüzde 67,6 oranında artışla ticari kuruluşlar mevduatı olmuş, bu mevduat türünü artış hızı açısından yüzde 63,7 oranında artışla bankalararası mevduat, yüzde 61,4 oranında artışla resmi kuruluşlar mevduatı, yüzde 40,8 oranında artışla tasarruf mevduatı, yüzde 28,6 oranında artışla diğer kuruluşlar mevduatı izlemiştir. Döviz Tevdiat Hesaplarında artış ise yüzde 3,8 düzeyinde kalmıştır. Bankalarda DTH'larda bir çözülme olmamış, ancak ekonomide oluşan parasal birikimler bankacılık sektörüne TP olarak yönelmiştir. 2005 yılında dikkati çeken diğer bir gelişme, 2004 yılında resmi mevduat dışında en hızlı artışı göstermiş olan tasarruf mevduatının, gerçek kişilerin ya da hane halkı mevduatının artış hızının göreceli olarak yavaşlamasıdır.

Son yıllarda artış hızı belirgin biçimde yavaşlamış olsa da toplam mevduat içinde en yüksek paya 2005 yılında da Döviz Tevdiat Hesapları sahiptir. Bununla beraber DTH'ların toplam mevduat içindeki payı, bir önceki yıla göre yüzde 43,2'den yüzde 34,9'a gerilemiştir. Tasarruf mevduatının toplam içindeki payı yüzde 31,7'den yüzde 34,7'ye, ticari kuruluşlar mevduatının payı yüzde 11,6'dan yüzde 15,1'e, resmi kuruluşlar mevduatı ile bankalararası mevduatın payları yüzde 3,2'den yüzde 4,1'e yükselirken diğer kuruluşlar mevduatının payı yüzde 7,0 olarak değişmemiştir.

Getiri farkları ve beklentiler mevduatın, tasarruf mevduatı ve DTH olarak dağılımını etkilemektedir. Son yıllarda tasarruf mevduatının getirisinin DTH'lardan çok daha yüksek oluşu, tasarruf mevduatının toplam mevduat içindeki payını artırırken, DTH'ların payında azalışa yol açmıştır.

II.5.3. Banka Gruplarının Mevduat Yapısı

Banka grupları itibarıyla mevduat kompozisyonu ya da yapısındaki farklılığı yansıtmak üzere Tablo XVI düzenlenmiştir.

TABLO XVI: Banka Gruplarının Mevduat Yapısı (%) 31 / Aralık / 2005

Mevduat Türü	Kamusal Sermayeli	Özel Sermayeli	Fon Bankaları	Yabancı Sermayeli
Tasarruf Mevduatı	42,0	30,5	21,8	27,0
Resmi Kuruluşlar Mevduatı	10,4	0,3	-	-
Ticari Kuruluşlar Mevduatı	13,0	16,9	9,1	10,2
Bankalararası Mevduat	1,3	4,7	0,2	18,5
Diğer Kuruluşlar Mevduatı	11,0	5,0	-	1,1
Döviz Tevdiat Hesabı	22,3	42,5	67,6	43,2
Depo Hesapları	-	0,1	0,3	-
TOPLAM	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TBB

Mevduatın kompozisyonu, bileşimi açısından kamusal sermayeli bankalarla, özel sermayeli ve yabancı sermayeli bankalar arasında fark bulunmaktadır.

Kamusal sermayeli bankalarda tasarruf mevduatı ağırlıklı mevduat türünü oluştururken, göreceli olarak paylarının azalmasına karşın, DTH'lar yine de özel ve yabancı sermayeli bankalarda ağırlıklı mevduat türü olmaktadır. Tablo XVI'nın ortaya koyduğu gibi tasarruf mevduatının toplam mevduat içinde payı, kamusal sermayeli bankalarda yüzde 42,0'a yükselirken, özel sermayeli bankalarda yüzde 30,5 olmakta, yabancı sermayeli bankalarda, mevduat bankaları olan Demirbank ve T. Dış Ticaret Bankası'nın yabancı sermayeli banka statüsüne dönüşmelerine karşın, yüzde 27,0 düzeyine inmektedir. Öte yandan DTH'ların toplam içindeki payı kamusal sermayeli bankalarda yüzde 22,3 düzeyinde iken, bu pay özel sermayeli bankalarda yüzde 42,5'e, yabancı sermayeli bankalarda da yüzde 43,2'ye yükselmektedir.

Resmi kuruluşlar mevduatının, genel ve katma bütçeli idarelerin, yerel yönetimlerin mevduatının yasal düzenleme gereği, TCMB'de, TCMB şubesi olmayan yerlerde de muhabiri olan T.C. Ziraat Bankası'nda toplanması gerekmektedir. Bu nedenle resmi kuruluşlar mevduatı, kamusal sermayeli bankalarda toplam mevduatın yüzde 10,4'ünü oluştururken, diğer bankalarda hemen hemen yok gibidir.

Diğer kuruluşlar mevduatının çok önemli bir bölümünü, sosyal güvenlik kurumları mevduatı, dernek, vakıf, sendikaların mevduatı, oda ve birliklerin mevduatı oluşturmaktadır. Bu nedenle "Diğer Kuruluşlar Mevduatı" daha çok kamusal sermayeli bankalarda toplanmaktadır.

Bankalararası mevduatın yabancı bankalarda mevduat içindeki payı yüzde 18,5'e yükselmektedir. Yabancı bankaların, şube sayılarının azlığı nedeniyle, faaliyetlerini, bankalararası mevduatla fonlamaları olağandır.

Ticari mevduatın toplam mevduat içindeki payı grupları itibariyle belirgin bir farklılık göstermemektedir.

II.5.4. Mevduatın Hesap Büyüklüğüne Göre Dağılımı

Tasarruf mevduatının 2005 yıl sonu itibariyle hesap büyüklüğü ve hesap adedine göre dağılımı Tablo XVII'de verilmiştir.

TABLO XVII: Tasarruf Mevduatının Büyüklük ve Hesap Adedine Göre Dağılımı (%)
31 / Aralık / 2005

Mevduat Büyüklük Dilimi (YTL)	Hesap Sayısı	Hesap Sayısı İçinde Pay (%)	Mevduat İçinde Pay (%)
0 - 50	65.018.916	82,783	0,268
51 - 250	4.923.566	6,269	0,748
251 - 1.000	3.360.839	4,279	2,027
1.000 - 5.000	2.837.405	3,613	7,693
5.001 - 25.000	1.746.515	2,224	22,246
25.001 - 100.000	533.595	0,679	27,474
100.001 +	120.104	0,153	39,544
TOPLAM	78.540.940	100,000	100,000

Kaynak: TBB

2005 yıl sonu itibariyle bankalarda tasarruf mevduatı sayısı 78.540.940 olarak, ülke nüfusundan daha fazladır. Ancak bu hesapların bir bölümü hareket görmeyen ufak tutarlı, 10 yıllık zaman aşımı da dolmadığı için TMSF'ye devredilmemiş hesaplardır.

Tablonun ortaya koyduğu gibi, tasarruf mevduatı hesaplarının yüzde 93,3'ü (0-50; 51-250 ve 251-1000 YTL) düşük tutardaki mevduat dilimlerinde toplanmıştır. 0-1.000 YTL aralığındaki hesapların toplam mevduat içindeki payı ancak yüzde 3,0 dolayındadır. Buna karşı 25.000 YTL'den fazla hesap sayısının toplam hesap sayısı içindeki payının

binde 8 düzeyinde olmasına karşı, toplam mevduat içindeki payı yüzde 67,0 düzeyindedir. 100.000 YTL'den fazla tasarruf mevduatına sahip hesap, hesap sayısı olarak binde 15'lik bir paya sahip olmasına karşın, toplam mevduat içindeki payı yüzde 39,5 düzeyindedir. Tablo, Türkiye'de gelir ve servet dağılımının ne denli dengesiz olduğunu ortaya koyan bir kanıt, bir gösterge olmaktadır.

II.6. Banka Özkaynakları

2005 yıl sonu itibarıyla bankaların özkaynak tutarı, banka grupları itibarıyla, bir önceki yıla göre değişim yüzdeleriyle, Tablo XVIII'de verilmiştir.

TABLO VIII: Banka Özkaynakları 31 Aralık 2005

Banka Grupları	Tutar		Değişim (2005/2004) (%)	
	YTL (Milyon)	USD (Milyon)	YTL	USD
I. Ticaret Bankaları	47.482	35.387	16,3	15,8
- Kamusal Sermayeli	13.254	9.878	31,6	31,1
- Özel Sermayeli	29.396	21.908	7,3	6,8
- Fon'daki Banka	1.532	1.142	20,3	20,0
- Yabancı Sermayeli	3.300	2.460	58,4	57,8
II. Kalkınma ve Yatırım Bankaları	6.254	4.661	21,7	21,3
TOPLAM	53.736	40.048	16,9	16,4

Kaynak: TBB

Bankaların özkaynakları, 2005 yılında cari fiyatlarla, bir önceki yıla göre yüzde 16,9, yıl sonu USD değerine göre de USD bazında yüzde 16,4 oranında artarak, 53.736 milyon YTL'ye veya 40.048 milyon USD'ye ulaşmıştır. Bankalarda özkaynak artış hızı, bir önceki yıla göre yavaşlamıştır. 2004 yılında banka özkaynakları cari fiyatlarla yüzde 29,3, USD bazında da yüzde 34,8 oranında artış göstermiş idi. 2005 yılında özkaynak artış hızının bir önceki yıla göre yavaş olmasında, anılan yıl enflasyon hızının yavaş olması ve bilançolarda enflasyon düzeltilmesi yapılmaması da bir ölçüde etkili olmuştur.

2005 yılında özkaynak artış hızı, ticaret (mevduat) bankalarında yüzde 16,3 düzeyinde kalırken, kalkınma ve yatırım bankalarında yüzde 21,7 olarak daha yüksek düzeyde gerçekleşmiştir. Mevduat bankaları grubunda da en hızlı özkaynak artışı yüzde 58,4 olarak yabancı sermayeli bankalarda olmuştur. 2005 yılında T. Dış Ticaret Bankası'nın yabancı banka statüsüne dönüşmesi, bu artışta bir ölçüde de olsa etkili olmuştur. Özkaynak artışı kamusal sermayeli mevduat bankalarında yüzde 31,6 olurken, özel bankalarda yüzde 7,3 düzeyinde kalmıştır. Özel sermayeli bankalarda özkaynak artışında yavaşlama dikkati çekecek boyuttadır. Özkaynak artışı söz konusu bankalarda 2004 yılında yüzde 30,7 düzeyinde iken, 2005 yılında yüzde 7,3'e gerilemiş, reel artış olarak

çok sınırlı düzeyde kalmıştır. Gerçi T. Dış Ticaret Bankası'nın Fortisbank olarak yabancı sermayeli banka statüsüne geçmesi, bir etkidir ama özkaynak tutarı olarak, bankacılık sektöründe ancak yüzde 2,0 pay taşıyan bir bankanın yer değiştirmesinin etkisi toplam içinde sınırlıdır.

II.6.1. Özkaynak Yapısı

Bankaların 2005 yıl sonu itibariyle özkaynak yapıları, 2004 yılı ile karşılaştırmalı olarak Tablo XIX'te gösterilmiştir.

TABLO XIX: Bankaların Özkaynak Yapısı

	Tutar (Milyon YTL)		Değişim (%)
	Aralık / 2005	Aralık / 2004	
Özkaynak			2005 / 2004
Ödenmiş Sermaye	20.041	14.824	35,2
Kar Yedekleri (1)	5.553	1.848	200,5
Sermaye Yedekleri (2)	7.052	3.810	85,1
Enflasyon Düzeltme Farkı	15.375	19.025	(19,2)
Dönem Net Karı	5.715	6.456	(11,5)
TOPLAM	53.736	45.963	16,9

Kaynak: TBB

Not: (1) Geçmiş yıl zararları, kar yedeklerinden indirilmiştir.

(2) Enflasyon düzeltme farkı sermaye yedekleri içinde değil ayrıca gösterilmektedir. Enflasyon düzeltme farkı, diğer sermaye yedeklerini de içermektedir.

Bankalarda özkaynak üç ana öğeden; (i) ödenmiş sermaye, (ii) kar yedekleri (kardan ayrılan yedek akçeler), (iii) sermaye yedeklerinden (hisse senedi ihraç primi, menkul değerler değer artış fonu, yeniden değerlendirme fonu, ödenmiş sermaye enflasyon düzeltme farkı) oluşmaktadır. Dönem net karı bu tutara eklenmekte, geçmiş yıllar zararı ve varsa dönem net zararı bu tutardan indirilmektedir.

2005 yıl sonu itibariyle banka özkaynaklarının yüzde 37,3'ü ödenmiş sermayeden, yüzde 10,3'ü kar yedeklerinden, yüzde 13,1'i sermaye yedeklerinden, yüzde 28,6'sı diğer sermaye yedekleri dahil enflasyon düzeltme farkından, yüzde 10,7'si de dönem net karından oluşmaktadır. Banka özkaynak yapısı bir önceki yıla göre değişmiş, ödenmiş sermaye, kar yedekleri ve sermaye yedeklerinin payı artarken, enflasyon düzeltme farkı ve dönem net karının payları azalmıştır.

2005 yılında, özkaynak içinde ödenmiş sermayenin payı yüzde 32,3'ten yüzde 37,3'e, kar yedeklerinin payı yüzde 4,0'dan yüzde 10,3'e, sermaye yedeklerinin payı yüzde 8,3'ten yüzde 13,1'e yükselirken, enflasyon düzeltme farkının (diğer sermaye yedekleri dahil) payı yüzde 41,4'ten yüzde 28,6'ya, dönem net karının payı da yüzde 14,0'dan yüzde 10,7'ye gerilemiştir. Bilanço karşılaştırılması, bu yapıya da kompozisyon değişiminin, muhasebe kayıtlarından kaynaklandığı izlenimini vermektedir. Gerçekten

enflasyon düzeltme farkı (diğer sermaye yedekleri dahil) salt tutar olarak azalırken, geçmiş yıllar zararları da hemen hemen buna yakın tutarda azalış göstermiştir. Bankaların enflasyon düzeltme farklarını geçmiş yıllar zararlarının mahsubunda kullanmaları, özkaynak yapısı içinde enflasyon düzeltme farkının payını azaltırken, kar yedeklerinin payını görünürde artırmıştır.

Bankaların özkaynak yapıları bir önceki yıla göre düzelmiş gözükmeyle beraber; bunun bir ölçüde muhasebe kayıtlarından kaynaklanmış olması, enflasyon düzeltme farkının özkaynak toplamı içinde yine de önemli pay taşıması, sermaye yedeklerinin önemli bölümünün değer artışlarından oluşması, bankalarda özkaynak oluşumunun finans açısından sağlıklı olmadığını ortaya koymaktadır.

II.6.2. Bankaların Serbest Özkaynakları ve Özkaynak Yeterliliği

Bankaların serbest özkaynakları ve özkaynakların varlık finansmanındaki payı 2005 yıl sonu itibariyle 2004 yılı ile karşılaştırmalı olarak Tablo XX'de verilmiştir.

**TABLO XX: Bankalarda Serbest Özkaynak ve Özkaynak / Aktif Toplamı Oranı
(31 Aralık 2005)**

Banka Grupları	Tutar (Milyon YTL)	Değişim (%) 2005/2004	Özkaynak/Toplam Aktif (%)		Serbest Öz.kay./ Toplam Aktif	
			2005	2004	2005	2004
I. Ticaret Bankaları	26.834	44,7	12,4	13,8	7,0	6,3
- Kamusal Serm.	9.749	49,2	10,6	9,4	7,8	6,1
- Özel Sermayeli	13.122	41,5	12,4	15,6	5,5	5,3
- Fon'daki Banka	1.453	26,5	82,5	65,7	78,2	59,3
- Yabancı Serm.	2.510	58,4	15,9	20,1	12,1	15,3
II. Kalkınma ve Yatırım Bankaları	5.755	22,3	48,6	45,4	44,7	41,6
TOPLAM	32.589	40,2	13,5	15,0	8,2	7,6

Kaynak: TBB

Banka varlıklarının finansmanında özkaynaklarının payı ya da katkısı 2005 yılında bir önceki yıla göre bankalar genelinde yüzde 15,0'dan yüzde 13,5'e gerilerken, mevduat (ticaret) bankalarında da yüzde 13,8'den yüzde 12,4'e gerilemiştir. 2005 yılında bankaların varlıkları yüzde 29,5 oranında artarken, özkaynak artışının yüzde 16,9 düzeyinde kalması Özkaynak/Toplam Varlık oranında düşüşe yol açmıştır.

Varlık finansmanında özkaynakların payının azalması esas itibariyle özel ticaret bankalarından kaynaklanmıştır. Özel ticaret (mevduat) bankalarında özkaynakların varlık finansmanındaki payı yüzde 15,6'dan yüzde 12,4'e gerilemiştir. Benzer bir gelişme yabancı sermayeli bankalarda da görülmektedir. Söz konusu bankalarda da özkaynakların varlık finansmanındaki payı yüzde 20,1'den yüzde 15,9'a gerilemiştir. Kamusal sermayeli

bankalarda ise varlık artış hızı göreceli olarak yavaş olduğundan, özkaynakların varlık finansmanındaki payı yüzde 9,4'ten yüzde 10,6'ya yükselmiştir. Özkaynakların varlık finansmanındaki payının azalmasına karşın, yine de söz konusu oran, yabancı sermayeli bankalarda, ulusal bankalardan daha yüksek düzeyde bulunmaktadır.

TBB tarafından, özkaynaklar eksi duran varlıklar ve takipteki net alacaklar tutarı olarak tanımlanan bankaların serbest özkaynakları (net çalışma sermayeleri) ise bir önceki yıla göre yüzde 40,2 oranında artarak 32.589 milyon YTL'ye yükselmiştir. Serbest özkaynakların varlık finansmanındaki payı da ticaret bankalarında yüzde 6,3'ten yüzde 7,0'a, bankacılık sektöründe de yüzde 7,6'dan yüzde 8,2 yükselmiştir. Serbest Özkaynak/Varlık Toplamı oranındaki yükseliş esas itibariyle kamu bankalarından kaynaklanmıştır. Kamusal sermayeli bankalarda bu oran yüzde 6,1'den yüzde 7,8 düzeyine yükselirken özel bankalarda çok sınırlı bir artışla yüzde 5,3'ten yüzde 5,5'e yükselmiş, yabancı sermayeli bankalarda ise yüzde 15,3'ten yüzde 12,1'e düşmüştür.

Bankalar genelinde, duran varlık yatırımlarının sınırlı düzeyde kalışı, takipteki net alacak tutarının ayrılan karşılıklar nedeniyle hemen hemen değişmemesi Serbest Özkaynak/Varlık Toplamı oranında yükselişe yol açmıştır. Gerçi TBB'nin serbest özkaynak tanımı sınırlıdır. Bankalarda serbest özkaynaklar hesaplanırken, banka iştiraklerinin ve bağlı ortaklıklarının da düşülmesi gerekir. Bankaların 2005 yılında iştirakleri, bazı bankalarına mali olmayan iştiraklerini satması nedeniyle azalmış, bağlı ortaklıkların varlık toplamı içindeki payı ise yüzde 2,4 olarak değişmemiştir. Bu nedenle, iştirakler ve bağlı ortaklıklar da serbest özkaynak hesabında dikkate alınsa dahi, yine de 2005 yılında bankalar genelinde serbest özkaynakların arttığı ve serbest özkaynakların varlık finansmanındaki payının yükseldiği sonucunu değiştirmeyecektir.

II.7. Banka Kaynaklarının TP ve YP Olarak Dağılımı

Banka kaynaklarının 2005 yıl sonu itibariyle TP ve YP olarak dağılımı, yapısı ya da bileşimi 2004 yıl sonu ile karşılaştırmalı olarak, banka grupları itibariyle Tablo XXI'de verilmiştir.

TABLO XXI: Banka Kaynaklarının TP-YP Dağılımı (31 / Aralık / 2004-2005)

	Tutar (Milyon YTL)				Dağılım (%)			
	2005		2004		2005		2004	
	TP	YP	TP	YP	TP	YP	TP	YP
Banka Grupları								
I. Ticaret Bankaları	246.591	137.512	176.379	118.746	64,2	35,8	59,8	40,2
- Kamusal Sermayeli	98.231	26.255	79.492	27.411	78,9	21,1	74,4	25,6
- Özel Sermayeli	134.579	102.464	89.292	86.645	56,8	43,2	50,8	49,2
- Fon'daki Banka	1.704	155	1.664	274	91,7	8,3	85,9	14,1
- Yabancı Sermayeli	12.077	8.638	5.931	4.416	58,3	41,7	57,1	42,9
II. Kalkınma ve Yatırım Bankaları	8.559	4.308	7.047	4.280	66,5	33,5	62,2	37,8
TOPLAM	255.150	141.820	183.426	123.026	64,3	35,7	59,9	40,1

Kaynak: TBB

Bankalar genelinde 2005 yılında bir önceki yıla göre TP kaynakların payı yüzde 59,9'dan yüzde 64,3'e, ticaret bankalarında da yüzde 59,8'den yüzde 64,2'ye yükselirken, YP kaynakların payı bankacılık sektöründe yüzde 40,1'den yüzde 35,7'ye, ticaret bankalarında da yüzde 40,2'den yüzde 35,8'e gerilemiştir. Banka kaynaklarının TP ve YP olarak dağılımında değişim doğuran en önemli etken, 2005 yılında TP mevduat yüzde 47,1 oranında artarken YP mevduatta artış hızının yüzde 5,5 düzeyinde kalmasıdır.

TP mevduatın daha çok kamusal sermayeli bankalarda toplanması ve söz konusu bankaların yurtdışı sendikasyon kredisi kullanım oranının düşük olması nedeniyle, kaynakları içinde TP kaynakların payı yüzde 78,9'a değin yükselirken YP kaynakların payı yüzde 21,2'ye gerilemektedir. Özel bankalar ile kaynak yapıları özel bankalara benzeyen yabancı bankaların mevduat toplamı içinde DTH'ların ağırlıklı yer tutması ve bu iki grup bankanın yurtdışı bankalardan sendikasyon ve/veya diğer şekillerde daha fazla YP kredi kullanmaları sonucu, kaynakları içinde YP kaynakların payı daha yüksek düzeyde bulunmaktadır. Nitekim kamusal sermayeli bankalarda YP kaynakların payı yüzde 21,1 düzeyinde kalırken, bu pay yabancı sermayeli bankalarda yüzde 41,7'ye, özel sermayeli bankalarda da yüzde 43,2'ye yükselmektedir. Bununla beraber gerek özel bankalarda gerek yabancı sermayeli bankalarda 2005 yılında TP kaynakların payı artarken, YP kaynakların payı azalmıştır. Özel sermayeli bankalarda, bir önceki yıla göre TP kaynakların payı yüzde 50,8'den yüzde 56,8'e, yabancı sermayeli bankalarda da daha yavaş yüzde 57,1'den yüzde 58,3'e yükselirken; YP kaynakların payı bu iki banka grubunda sırasıyla yüzde 49,2'den yüzde 43,2'ye ve yüzde 42,9'dan yüzde 41,7'ye gerilemiştir. Görülüyor ki özel bankalarda ve yabancı bankalarda YP kaynakların payı gerilemekle beraber yüksek düzeyde bulunmaktadır.

II.7.1. Bilanço İçi Yabancı Para Pozisyonu

Bankaların bilanço içi yabancı para pozisyonu (YP Aktif eksi YP Pasif) banka grupları ve 2005 sonu itibarıyla, 2004 yılı ile karşılaştırmalı olarak Tablo XII'de verilmiştir.

TABLO XXII: Bilanço İçi Yabancı Para Pozisyonu (31 / Aralık / 2005)

Banka Grupları	Net Yabancı Para Pozisyonu (Milyar USD)		
	2005	2004	Değişim (%) (2005/2004)
I. Ticaret Bankaları	(10.-)	(7.6)	31,6
- Kamusal Sermayeli	(1.7)	(1.5)	13,3
- Özel Sermayeli	(7.5)	(5.5)	40,9
- Fon'daki Banka	(0.1)	(0.1)	-
- Yabancı Bankalar	(0.8)	(0.5)	60,0
II. Kalkınma ve Yatırım Bankaları	(0.1)	0.3	...
TOPLAM	(10.1)	(7.3)	38,4

Kaynak: TBB

Eksiler () içinde gösterilmektedir.

Bankaların döviz pozisyon açıklarını görebilmek ve kur risklerini belirlemek açısından, bilanço içi yabancı para pozisyonunun incelenmesi önem taşımaktadır. Bankaların döviz pozisyon açıkları, Türkiye'deki ekonomik krizlerin ana nedeni olmamakla beraber, tetikleyici olmaktadır.

Bankacılık sektörünün bilanço içi döviz pozisyon açığı YP Aktif-YP Pasif, 2003 yılında 34 milyon USD gibi ihmal edilebilir bir boyuta inmişken, 2004 yılında 7.3 milyar USD'ye, 2005 yılında da yüzde 38,4 oranında bir artışla 10.1 milyar USD'ye yükselmiştir. Bankaların döviz pozisyon açıkları 2001 krizi öncesi boyutuna ulaşmamakla beraber, hızla artmaktadır.

2005 yılında kamusal sermayeli bankalar dahil tüm banka gruplarının bilanço içi döviz pozisyon açıkları büyümüştür. En fazla döviz pozisyon açığı veren banka grubu, özel bankalardır. Özel bankaların döviz pozisyon açıkları 2005 yılında da yüzde 40,9 oranında artarak 7.5 milyar USD'ye yükselmiştir. Özel sermayeli bankaların bilanço içi döviz pozisyon açığı, tüm bankacılık sektörünün açığının yaklaşık yüzde 75,0'ını oluşturmaktadır. Yabancı sermayeli bankaların döviz pozisyon açığı 800 milyon USD dolayında olmakla beraber bir önceki yıla göre yüzde 60,0 oranında artış göstermiştir. Yabancı sermayeli bankaların salt tutar olarak bilanço içi pozisyon açığı ufak gözükmeyle beraber, aktif büyüklükleri dikkate alındığında önemli boyuttadır. 2005 yılında kamu bankalarında da döviz pozisyon açığı yüzde 13,3 oranında da olsa artış göstermiş, kalkınma ve yatırım bankalarındaki döviz pozisyon fazlası çok sınırlı da olsa açığa dönüşmüştür.

Tüm bankalar, YP borçlanıp, TP plasman yapmak yoluyla faiz arbitrajı yapmakla beraber, bu bağlamda en ileri giden dolayısıyla en fazla kur riski taşıyan banka grubu, önceki yıllarda olduğu gibi özel bankalardır.

II.8. Bankaların Kar-Zarar ve Gelir-Gider Durumları

Bankaların 2005 yılı faaliyet sonuçları, dönem net kar ve zararı olarak, önceki dönemlerle karşılaştırmalı olarak Tablo XXIII'te verilmiştir.

TABLO XXIII: Bankaların Dönem Net Kar ve Zararı

Banka Grupları	2005		2004		Değişim % 2005/2004	
	YTL (Milyon)	USD (Milyon)	YTL (Milyon)	USD (Milyon)	YTL	USD
I. Ticaret Bankaları	5.032	3.750	6.141	4.595	(18,1)	(18,4)
- Kamusal Sermayeli	2.869	2.138	2.682	2.007	7,0	6,5
- Özel Sermayeli	1.391	1.036	2.825	2.114	(50,8)	(51,0)
- Fon'daki Banka	259	193	386	289	(32,9)	(33,2)
Yabancı Bankalar	513	382	247	185	107,7	106,5
II. Kalkınma ve Yatırım B.	683	509	315	236	117,8	115,7
TOPLAM	5.715	4.259	6.456	4.831	(11,5)	(11,8)

Not: Azalışlar () içinde gösterilmiştir.

Kaynak: TBB

Bankaların dönem net karları (vergi karşılığı ayrıldıktan sonra), 2005 yılında bir önceki yıla göre YTL bazında yüzde 11,5, USD olarak da (yıl sonu kuruna göre) yüzde 11,8 oranında azalarak, 5.715 milyon YTL -4.259 milyon USD- olmuştur. Ticaret bankalarının karları, YTL bazında yüzde 18,1, USD bazında da yüzde 18,4 oranında azalırken, kalkınma ve yatırım bankalarının karları YTL olarak yüzde 117,8, USD olarak da yüzde 115,7 oranında artmıştır.

Sektörde net kar azalışı, özel ticaret (mevduat) bankalarından kaynaklanmıştır. Özel ticaret bankalarının bir önceki yıla göre net kar azalışı, YTL bazında yüzde 50,8, USD bazında da yüzde 51,0 gibi yüksek düzeye olmuştur. Buna karşı kamusal sermayeli ticaret bankalarının karları yüzde 7,0, yabancı sermayeli bankaların karları da yüzde 107,7 oranında artmıştır. Fon'daki bankanın karı da yaklaşık yüzde 33,0 düzeyinde azalmış ise de, söz konusu bankanın çapı çok küçük olduğundan sektörün sonuçlarını etkileyebilecek bir ağırlığa sahip değildir.

Bankaların 2005 yılında varlıkları yüzde 29,5 ve özkaynakları da yüzde 16,9 oranında artarken, önemli boyutta cari fiyatlarla dahi kar azalışı, sektörde karlılık oranlarında ciddi düşüşe yol açmıştır.

Bankalar genelinde aktif (varlık) karlılığı (Dönem Net Karı/Aktif Toplamı) yüzde 2,1'den yüzde 1,4'e gerilerken, özkaynak -özsermaye- karlılığı da (Dönem Net Karı/Özkaynaklar Oranı) yüzde 14,0'dan yüzde 10,6'ya gerilemiştir.

Banka gruplarının karları 2005 yılında farklı yönlerde gelişme gösterdiğinden, karlılık oranlarındaki değişimler de farklı düzeylerde olmuştur. 2005 yılında kar azalışı ticaret (mevduat) bankalarında yaşandığından, söz konusu banka grubunda karlılık oranlarındaki düşüş sektöre göre daha belirgindir. Gerçekten ticaret (mevduat) bankalarında 2005 yılında aktif (varlık) karlılığı yüzde 2,1'den yüzde 1,3'e, özkaynak karlılığı da yüzde 15,0'dan yüzde 10,6'ya gerilemiştir. Kar azalışı esas itibarıyla özel sermayeli

ticaret bankalarında yaşanmış olduğundan sektörde ağırlığı olan özel ticaret bankalarındaki olumsuz gelişme, sektör ortalamalarını da aşağıya çekmiştir. Gerçekten özel ticaret bankalarında varlık (aktif) karlılığı yüzde 1,6'dan binde 6'ya, özkaynak karlılığı da yüzde 10,3'ten yüzde 4,7'ye göze çarpıcı biçimde düşmüştür. Buna karşı kamusal sermayeli bankalarda, sınırlı boyutta da olsa kar artışı olduğundan, karlılık oranlarındaki düşüş sınırlı ölçüde kalmış, varlık (aktif) karlılığı yüzde 2,5'ten yüzde 2,3'e, özkaynak karlılığı da yüzde 26,6'dan yüzde 21,6'ya gerilemiştir.

Yabancı sermayeli bankalar ile, kalkınma ve yatırım bankalarında ciddi boyutta kar artışı olduğundan söz konusu banka gruplarında karlılık oranları yükselmiştir. Yabancı sermayeli bankalarda varlık (aktif) karlılığı hafifçe yüzde 2,4'ten yüzde 2,5'e yükselirken, özkaynak karlılığı yüzde 11,9'dan yüzde 15,5'e yükselmiştir. Kalkınma ve yatırım bankalarında ise karlılık oranlarındaki yükseliş daha belirgindir. Varlık (aktif) karlılığı, bu bankalarda yüzde 2,8'den yüzde 5,3'e yükselirken, özkaynak karlılığı da yüzde 6,1'den yüzde 10,9'a yükselmiştir.

Banka karlarına ilişkin kısa bir çözümlenme, özel sermayeli ticaret bankalarında karlılık oranlarının düşük olduğunu, 2005 yılında da bu grup bankalarda kar azalışı nedeniyle, bu gelişmenin sektör ortalamalarını da aşağıya çektiğini ortaya koymaktadır.

II.8.1. Bankaların Başlıca Gelir ve Gider Kalemleri

Banka karlarındaki gelişmenin nereden kaynaklandığını ortaya koyabilmek için, bankaların başlıca gelir ve gider kalemlerindeki gelişmeler, Tablo XXIV ile toplu ve bir önceki yıl ile karşılaştırmalı olarak verilmiştir.

TABLO XXIV: Bankaların Başlıca Gelir-Gider Kalemleri (Aralık / 2005-2004)

	Tutar (Milyon) YTL		Değişim (%)
	2005	2004	
Faiz Gelirleri	42.288	40.409	4,6
Faiz Giderleri (-)	(23.993)	(22.731)	5,6
Net Faiz Geliri	18.295	17.678	3,5
Net Ücret Komisyon Geliri	4.963	3.966	25,2
- Alınan Ücret ve Komisyon Geliri	6.263	5.201	20,4
- Verilen Ücret ve Komisyon (-)	(1.300)	(1.235)	5,3
Temettü Geliri	40	22	81,8
Net Ticari Kar	2.104	2.302	(8,6)
- Sermaye Piyasası İşlem Karı	1.386	1.814	(23,6)
- Kambiyo Karı	718	488	47,1
Diğer Faaliyet Gelirleri	3.111	2.340	32,9
Faaliyet Gelirleri Toplamı	28.513	26.308	8,4
Faaliyet Giderleri (-)	(19.807)	(14.688)	34,9
- Personel Giderleri	5.295	4.654	13,8
- Kredi ve Diğer Al. Karşılık	5.149	3.676	40,1
- Diğer Faaliyet Giderleri	9.363	6.358	47,3
Faaliyet Karı	8.707	11.620	(25,1)
Bağlı Ortaklık Kar/Zarar	342	526	65,2)
Net Parasal Pozisyon k/z	-	(3.060)	...
Vergi Öncesi Kar	9.049	9.086	(0,4)
Vergi Karşılığı (-)	(3.334)	(2.647)	26,0
Vergi Sonrası Olağan Faal. k/z	5.715	6.439	(11,5)
Olağanüstü k/z	-	17	...
Dönem Net Karı	5.715	6.456	(11,5)

Kaynak: TBB

Not: Eksiler ve azalışlar () gösterilmektedir.

2005 yılında banka kredilerinde yüzde 48,3'e ulaşan artışa karşın faiz oranlarındaki düşüş bankaların toplam faiz gelirlerinde ancak yüzde 4,6 oranında bir artışa olanak vermiştir. Bankaların faiz giderleri daha hızlı yüzde 5,6 oranında arttığından bankaların net faiz gelirinde artış yüzde 3,5 düzeyinde kalmıştır. Bankaların varlıkları yüzde 29,5 oranında artarken net faiz gelirinin yüzde 3,5 oranında artması, bankalarda net faiz marjının yüzde 5,8'den yüzde 4,6'ya gerilemesine yol açmıştır. Tüm banka gruplarında, değişik oranlarda da olsa, bankalar açısından önemli bir gösterge olan net faiz marjı düşmüştür.

Bankaların faiz dışı gelirleri dikkate alındığında, ücret ve komisyon gelirlerinde ciddi bir artış görülmektedir. Alınan net ücret ve komisyon gelirleri bir önceki yıla göre yüzde 25,2 gibi önemli boyutta artmıştır. Bankalar faiz oranlarındaki düşüşü, bir ölçüde komisyon ve ücret gelirlerini artırarak dengelemeye çalışmışlardır.

Bankalar, ilke olarak mal ve gayrimenkul ticareti yapamazlar. Ancak menkul değerler ve yabancı para alım satımı yapabilmektedirler. Bu tür işlemlerden doğan karları, gelir tablosunda ticari kar olarak yer almaktadır. Bankaların, bu tanımdaki net ticari karları 2005 yılında yüzde 8,6 oranında azalmıştır. Bu azalış sermaye piyasası işlem karında yüzde 23,6 oranındaki daralmadan kaynaklanmıştır. Kambiyo karlarındaki yüzde 47,1 oranındaki artış, sermaye piyasası işlem karındaki daralmayı giderememiştir.

Bankalar genelinde faaliyet gelirleri (net faiz geliri artı faiz dışı gelirler) yüzde 8,4 gibi sınırlı ölçüde artarken, faaliyet giderlerinin yüzde 34,9 gibi yüksek oranda artması, 2005 yılında banka karlarının azalmasına ana nedeni oluşturmuştur. Faaliyet gideri kapsamında, personel sayısında artışa karşın personel giderlerindeki artış yüzde 13,8 düzeyinde kalmıştır. Banka varlıkları yüzde 29,5 oranında artarken, personel giderlerinin yüzde 13,8 oranında artması, yine de Personel Giderleri/Varlık (Aktif) Toplamı oranının yüzde 1,52'den 1,33'e düşmesine yol açmıştır.

Bankalar 2005 yılında bilançolarında enflasyon düzeltmesi yapmamışlardır. Bu nedenle 2004 yılı gelir tablosunda görülen 3.060 milyon YTL tutarında net parasal pozisyon zararı, 2005 gelir tablosunda yer almamaktadır. Bankalar 2005 yılı için de net parasal pozisyon zararı hesabı yapsalardı, kar azalışı çok daha yüksek düzeyde olacaktı. 2005 yılında ayrılan vergi karşılığının yüzde 26,0 oranında artması, Vergi Karşılığı/Vergi Öncesi kar oranının yüzde 29,1'den yüzde 36,8'e yükselmesi de, net dönem karını azaltan bir etken olmuştur.

II.9. Bilanço Dışı İşlemler

Bankaların 2005 yılındaki bilanço dışı işlemleri, 2004 yılı ile karşılaştırmalı olarak Tablo XXV'te verilmiştir.

TABLO XXV: Bilanço Dışı İşlemler

İşlem Türü	Aralık/2005	Aralık/2004	Değişim (2005/2004) (%)
A. Gayrinakdi Krediler	64.856	55.712	16,4
- Teminat Mektupları	46.416	38.663	20,1
- Kabul Kredileri	2.623	3.018	(13,1)
- Akreditifler	13.022	11.408	14,1
- Diğer Garanti ve Kefaletler	2.786	2.519	10,6
- Diğer	9	104	...
B. Taahhütler	68.230	85.040	(19,8)
C. Vadeli İşlemler ve Türev Finansal Araçlar	65.894	38.974	69,1
TOPLAM	198.980	179.726	10,7

Kaynak: TBB

Bankaların bilanço dışı işlemleri, teminat mektubu, açılan akreditifler, kabul kredileri, verilen kefalet ve garantiler gibi gayrinakdi kredileri, vadeli işlemleri, para ve faiz swapları, future (mali gelecek) sözleşmeleri, para, faiz opsiyonları giderek artmakta, bu nedenle bir bilanço altı bankacılıktan söz edilmektedir.

Bankaların gayrinakdi kredileri (bankaların risk üstlenerek, ilk aşamada bankadan kaynak çıkışı olmadan sağladıkları iş ya da finansman olanakları) veya kefalet ve garantileri, 2005 yılında yüzde 16,4 oranında, bir önceki yıl düzeyine göre de (yüzde 19,4) daha yavaş artarak 64.856 milyon YTL'ye yükselmiştir. Bankaların gayrinakdi kredilerinin nakit kredilerine olan oranı da yüzde 54,0 düzeyinden yüzde 42,4'e gerilemiştir. Bu oran düşük olup bankacılıktaki genel eğilime de ters düşmektedir. Bankacılıkta genel eğilim, bankaların müşterilerini kaynak çıkışı olmadan fonlamaları yönündedir.

Bankaların taahhütleri, bir önceki yıla göre yüzde 19,8 oranında azalmıştır. Bu azalış bankaların "cayılabılır taahhütleri"nin azalmasından kaynaklanmıştır. Cayılabılır taahhütlerin cayılamaz taahhüt şekline dönüşmesi kuşkusuz bankacılıkta riski artıran bir gelişmedir.

Döviz ve faiz piyasalarında oynaklık, beklenti, riskten kaçınma güdüsü, türev finansal araçlara (vadeli işlemler, swaplar, opsiyonlar, future sözleşmeleri gibi) ilişkin işlem hacmini artırmaktadır. Nitekim 2005 yılında türev finansal araçlara ilişkin işlemler, vadeli döviz alam-satımı ile birlikte yüzde 69,1 oranında artarak 65.894 milyon YTL'lik bir boyutla, bankaların toplam gayrinakdi kredi hacmini de aşmıştır.

SONUÇ

2005 yılında da bankacılık sektörü, bir önceki yılda olduğu gibi ekonominin genelinden daha hızlı büyümüştür. Bankacılık sektörünün (TCMB ve katılım bankaları hariç) varlıkları (aktif) yüzde 29,5, toplam mevduatı yüzde 28,5, kredileri yüzde 47,6, özvarlıkları da yüzde 16,9 oranında artmıştır. Ayrıca banka şube sayısı yüzde 2,3, çalışan sayısı da yüzde 4,0 oranında artış göstermiştir. Bu gelişme sonucu banka varlıklarının GSMH'ya oranı yüzde 81,6'ya, mevduatın GSMH'ya oranı yüzde 46,0'a, kredilerin oranı da yüzde 31,6'ya yükselmiştir. Bankacılık sektöründe bu gelişmeye karşın ulaşılan boyut yinelenirse, dünya sıralamasında orta gelirli ülkelerin alt gelir grubunun ortalama ölçülerinin dahi altında kalmıştır.

2005 yılında bankacılık sektöründe yabancı sermayenin payı belirgin biçimde artmıştır. Dar anlamda yabancı sermayeli bankalar, gerek kamusal gerek özel sermayeli bankalardan daha hızlı büyüdükleri gibi, blok satış yoluyla özel bankalardaki yabancı sermaye payı da artmış, bazı özel bankalarda (Koçbank, Yapı ve Kredi, Garanti Bankası gibi) yabancı sermaye yönetimi de etkileyebilecek nitelikli paya ulaşmıştır. Ayrıca İMKB'de pay senetleri işlem gören bankalarda, henüz yönetimi etkileyecek boyutta olmasa da hisse senetlerinin önemli bir bölümü yabancı mülkiyetine ya da kontrolüne geçmiştir. Yabancılaşma, ekonomide kaynakların dağılımının yabancı bankaların ve onların ardındaki güçlerin eline geçmekte olduğunu göstermektedir. Özel bankaların

yabancı sermayeye satılması dışında, kamu bankalarının özelleştirme yaftası altında yabancılaştırılması ile sistemin tümüyle yabancı denetimine girmesi tehlikesi belirmiştir.

Kredilerin sektörel ve türler itibarıyla dağılımı incelendiğinde, kaynakların ekonomik büyümeye katkı yapacak şekilde kullanımında başarı gösteremeyen, ekonomik işlevlerini tam yapamayan bankacılık sektörünün tümüyle yabancı denetimine geçmesi durumunda, finans sektörünün, ulusal ekonomik hedeflerden tümüyle kopması tehlikesi daha da şiddetlenecektir.

Ulusal ekonomi açısından bankacılık sektöründeki bu olumsuz gelişmeyi vurguladıktan sonra, yukarıdaki açıklamaların ortaya koyduğu gibi sektördeki sorun ya da kriz çekirdeklerinin oluştuğunun da altını çizmek gerekir. Bunlar satırbaşları olarak şöyle özetlenebilir:

- Bankalarda özkaynak yetersizliği sorunu sürmekte olup, 2005 yılında özkaynakların varlık finansmanındaki payının azalması, sermaye yeterlilik oranının düşmesiyle daha belirgin bir hale gelmiştir. Eğer 2007 yılında Basel II kuralları uygulamaya konulursa bankalardaki sermaye yetersizliği daha açık bir şekilde görülecektir. Sermaye yetersizliği özel sermaye bankalarda daha göze çarpıcı ve tehlikelidir.
- Bankalar genelinde likidite riski artmış, likit varlıkların kısa süreli yükümlülükleri karşılama oranı düşmüştür. Bankalarda kaynakların daha çok kısa süreli ve değişken faizli oluşu gelecekte likidite riskinin daha da artabileceğini göstermektedir.
- Döviz pozisyon açıkları, özel bankalarda tehlikeli boyutta büyümeye başlamış, sektörün bilanço içi döviz pozisyon açığı 10 milyar USD'yi aşmıştır.
- Banka kredilerinde artış esas itibarıyla tüketici kredileriyle, konut kredilerinden kaynaklanmıştır. Ekonomide, özellikle ihracat sektöründe durgunluk, banka kredilerinin büyük ölçüde donmasına yol açacaktır.
- Bankaların mali performanslarında bozulma 2005 yılında da sürmüştür, bankaların varlık ve özkaynak karlılıkları ciddi biçimde düşmüştür. Kar oranlarındaki düşüş, özel sermayeli bankalardan kaynaklanmıştır.

Özel sermayeli bankaların mali yapıları düzelmemiş, performansları iyileşmemiştir. Bu durum, bankaların 2006 yılında daha ciddi sorunlarla karşılaşmasına yol açabileceği gibi, özel bankaların yabancılaşmasında da etken olabilir.